

Rom

ARTIKKEL | SIST ENDRET: 23.11.2015

Innhold

[Hvem er rom?](#)

[Historie](#)

[Språk](#)

[Rom i dag](#)

[Rom oversatt til romanés \(pdf\)](#)

Hvem er rom?

Når vi snakker om den nasjonale minoriteten rom, mener vi romfamilier med langvarig tilknytning til Norge. De har norsk statsborgerskap og bor mer eller mindre permanent i Norge.

Rom ble tidligere betegnet som sigøynere. Roma (flertallsform av rom) og rrom benyttes også, men rom er valgt som den offisielle betegnelsen i Norge. Betegnelsen romfolk brukes ofte i media om tilreisende rom fra Romania og Bulgaria.

Historie

Vi vet ikke mye om den tidlige historien til rom, men opprinnelsen til romanés, språket deres, er stedfestet til India. For 1000–1500 år siden utvandret mange av forfedrene fra Asia til Øst-Europa, særlig til det som i dag er Romania, Balkan og Ungarn. Der ble mange rom holdt som slaver og levde under vanskelige forhold. Noen

slaver fikk likevel leve relativt fritt, og de fortsatte med den reisende livsformen. At de var slaver og derfor ikke fikk lov til å gifte seg utenfor folkegruppen, bidro til at rom opprettholdt og tok vare på språket og tradisjonene.

Store omveltninger i Romania i andre halvdel av 1800-tallet førte både til frigiving av slavene og samtidig til stor fattigdom i landet. Mange rom emigrerte til Nord- og Vest-Europa, og også til Norge, i det som kalles Den andre vandringsen. Norske rom er etterkommere etter denne vandringsen. I Norge var det i starten lite offentlig fokus på de små romfølgene som oppholdt seg i landet, og de fikk som regel være i fred for myndighetene.

På begynnelsen av 1900-tallet kom det krav om stenging av grensene og senere også utvisning av rombefolkningen. Rom ble ikke sett på som tilhørende i Norge, og ble derfor ikke, i samme grad som for eksempel romanifolket/taterne, målgruppe for fornorskings- og assimileringspolitikken. Mye tyder på at myndighetene regnet med at rombefolkningen ville forlate landet dersom de i tilstrekkelig grad strammet grepet. På 1920-tallet kom det en lovendring som medførte at «sigøinere og andre utenlandske omstreifere» ikke skulle få adgang til riket, samtidig som deres norske pass ble ugyldige. I 1930 hadde livssituasjonen for rom blitt så vanskelig at mange utvandret fra Norge til Frankrike, Belgia og Tyskland. Det skulle vise seg å bli skjebnesvangert for mange av dem, for da de i 1934 prøvde å flykte fra Tyskland til Norge, ble de avvist av norske myndigheter. Flesteparten av disse personene ble senere drept i konsentrasjonsleirene. Etter krigen opplevde mange rom ikke å bli trodd når de beskrev overgrepene de hadde blitt utsatt for, og de fikk ikke benytte erstatningsordningene som ble opprettet for konsentrasjonsleirfangene.

Overlevende etter den gruppen som hadde søkt om å få komme tilbake til Norge i 1934, søkte i løpet av 1950-tallet norske myndigheter om å få innreisestillatelse. Mange av disse var enten født i Norge eller hadde en annen tilknytning til landet, og flere kunne også dokumentere det med norsk dåpsattest. Alle søknadene ble i utgangspunktet avvist. Etter politisk press og mye medieomtale åpnet til slutt myndighetene for at de fleste av dem kunne få vende tilbake. Først i 1956 ble paragrafen i lovverket om særlig innreiseforbud for rom opphevet.

Porajmos (Fortæringen)

Rom ble utsatt for forfølgelse og overgrep av nazistregimet i Tyskland. Det hersket en oppfatning, basert på fordommer og uvitenhet om romkulturen, om at rom hadde en livsstil preget av kriminalitet, alkoholisme og lav seksualmoral, og at de forsømte barna sine. De ble, i likhet med jøder og funksjonshemmede, ansett for å være til skade for samfunnsutviklingen. På slutten av 1930-tallet ble flere tusen rom plassert i arbeidsleirer, der mange ble tvangssterilisert og led som følge av overarbeid og underernæring. I 1941 begynte nazistene å sende titusener av rom til konsentrasjonsleirer. Det er vanskelig å vite hvor mange rom som ble drept i disse leirene, fordi nazistene ikke førte like nøyaktig statistikk over drepte rom som over drepte jøder. Det antas imidlertid at andelen rom som døde i konsentrasjonsleirene var like stor som andelen jøder. Nazistenes forsøk på å utrydde rom omtales av noen rom selv som Porajmos, Fortæringen.

Rom som etablerte seg i Norge etter at innreiseforbudet ble opphevet, fikk en vanskelig livssituasjon. De tradisjonelle næringsveiene var det ikke lenger behov for, og norske rom var sterkt preget av skjebnen til mange familiemedlemmer i konsentrasjonsleirene. Kontaktutvalget for sigøyner spørsmål ble opprettet i 1962 som et svar på mange roms vanskelige livssituasjon. Vel ti år senere ble Sigøynerkontoret opprettet i Oslo for å koordinere alle tjenestetilbudene på bakgrunn av et initiativ fra rom selv. Det ble blant annet etablert egne barnehager, fritidsklubber og skoleklasser for rom, og mange fikk sine egne boliger. I etterkant av det såkalte Diamantkuppet, en diamantsvindel mot Norges Bank utført av personer med rombakgrunn, opplevde rom økte fordommer, og mange flyttet til Sverige. De egne tiltakene overfor rom ble også avviklet i 1991. Det ble hevdet at tiltakene hadde hatt begrenset effekt sett i forhold til ressursbruken, og at rom for fremtiden kunne benytte seg av det ordinære hjelpeapparatet.

I ettertid har flere instanser påpekt at det ordinære tjenesteapparatet fungerer dårlig for rom og at myndighetenes kompetanse om rom – og ikke minst tilliten mellom rom og myndighetene – ble satt langt tilbake da de avviklet særtilbudene.

De fleste norske rom var omreisende. Mange livnærte seg tidligere som blant annet kopper- og blikkenslagere, hestehandlere og handelsfolk, og de tilbød sine tjenester til folk på landsbygda i områdene hvor de reiste. I tillegg tjente noen til livets opphold som spåkoner, musikanter og tiggere. I motsetning til mange andre reisende var rom katolikker.

Det omreisende levesettet bidro til roms særegne kultur. Folk på landsbygda kjente igjen rom på deres særegne dans og musikk, og på damenes særegne klesstil med lange skjørt og store smykker.

Språk

Rom kaller språket sitt romanés som betyr «på romvis». Det kan klassifiseres som et indoeuropeisk språk som har tatt opp i seg ord fra alle områder hvor rom har oppholdt seg over tid. Romanés, i motsetning til romani, som er språket til det norske romanifolket/taterne, er preget av at det har utviklet seg i områder hvor rom har utgjort en betydelig andel av befolkningen, og det er derfor i liten grad blitt grammatisk påvirket av europeiske språk. Norske rom har romanés som morsmål, og de bruker norsk bare i møte med nordmenn. Romanés er en viktig del av roms identitet, og mange har klart å beholde språket til tross for forsøk på utryddelse under andre verdenskrig og Norges politikk i etterkrigstiden. Rom fra ulike land forstår hverandre, og reiseperiodene på tvers av landegrenser bidrar til at rom bevarer språket sitt.

Rom har i mesteparten av sin historie vært et skriftløst folk, og derfor har fortellerkunsten alltid vært høyt verdsatt. Både deres historie og andre former for viktig kunnskap har blitt formidlet gjennom muntlig overlevering fra generasjon til generasjon.

Rom i dag

Antallet rom som i dag har tilhørighet til Norge, er usikkert, men det kan være mellom 500 og 750, og de fleste bor i Oslo-området. Rom utsettes for en del diskriminering på boligmarkedet, og mange har vansker i yrkeslivet. De fleste norske rom har fått liten skolegang. Mange har vært og er redde for at skolen og barnehagen som institusjoner vil forsøke å fornorske eller overta omsorgen for barna deres. Den reisende livsformen kan også være vanskelig å kombinere med en sammenhengende skolegang. Minoriteten selv mener det er særlig viktig at utdanningssektoren har forståelse for den reisende livsformen og den historiske utryggheten som er knyttet til å sende barna i barnehage og på skole.

De fleste norske rom er uformelt organisert i noen få storfamilier som løst ledes av familieoverhoder, ofte den eldste mannen i familien. Tilknytningen til familien er sterk, og storfamilien utgjør det viktigste sosiale, økonomiske og politiske grunnlaget for livet til de fleste rom. Familien tilbyr omsorg, beskyttelse og sosialt sikkerhetsnett, og krever sterk lojalitet blant medlemmene. For de fleste rom er det viktig å opprettholde den tradisjonelle reisende livsformen, både av økonomiske årsaker og for å holde kontakten med familie og slekt i resten av Europa. Derfor er det vanlig å bo i leiligheter deler av året, gjerne om vinteren, for så å reise rundt i Norge og Europa om våren, sommeren og høsten. I dag reiser norske rom med moderne campingvogner, og det er ofte storfamilier eller hele familiegrupper som reiser sammen. Men enkelte har sluttet å reise og er bofaste hele året.

Viktige begreper i roms moralsystem er mahrim (rituell urenhet knyttet til for eksempel mat og hygiene), paciv (ære) og lazav (skam). De fleste rom skiller klart mellom hvem som er rom, og hvem som ikke er det; de sistnevnte omtales som gazje. Konflikter mellom rom kan løses ved at de behandles i en kris, et rådsmøte der nøytrale domsmenn, kalt krisinatori, mekler mellom partene og finner en løsning. I dag har rom modernisert klesstilen, men den viser fortsatt hvem rom er. Så lenge de er ugifte, kan jentene gå i bukser, men etter at de har giftet seg, går de aller fleste i skjørt.

Rom er et kunnskapsrikt folk, som er stolt av identiteten, språket og kulturen, og de ønsker å bli møtt med respekt.

En stor takk for god hjelp til:

Natalina Jansen, Romtiltaket på Skullerud og International Romani Unions representative in Norway

Robert Lorentsen, Romtiltaket på Skullerud og Club Romano

Andreas Müller, Den norske Romforening

Rom oversatt til romanés (pdf)

